

ІНКЛЮЗИВНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ:

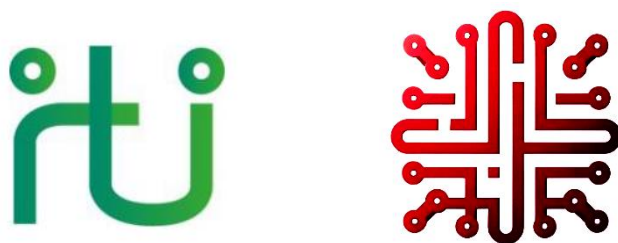
економічна, соціальна
та просторово-технологічна
реінтеграція

МОНОГРАФІЯ

Луцьк - 2025

Лабораторія проєктів та ініціатив
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Громадська організація «Інститут транскордонних ініціатив»

**ІНКЛЮЗИВНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ:
економічна, соціальна
та просторово-технологічна реінтеграція**

Монографія

Луцьк
2025

УДК 332:330.34(477)

Рекомендовано радою ГО «Інститут транскордонних ініціатив»
(протокол № 1-ВД-2025 від 21.06.2025 р.)

Рекомендовано вченою радою ВНУ імені Лесі Українки
(протокол №8 від 26.06.2025 р.)

Рецензенти:

Черчик Л. М. – д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.

Полінкевич О. М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна.

П-42 **ІНКЛЮЗИВНА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: економічна, соціальна та просторово-технологічна реінтеграція** [Текст] : монографія / Павліха Н.В., Цимбалюк І. О., Антонюк Д. А., Антонюк К. І., Жуков В. В., Корнелюк О. А., Наumenко Н.С., Олійник Д.І., Кошкарів С.А., Ніжний Д.А., Хомюк Н. Л., Харченко Т., Чжао Мін / Заг. ред.: Павліха Н.В., упорядкування Цимбалюк І.О. – Луцьк : ФОП Косенко А.О., 2025. 267 с.

ISBN 978-617-95522-1-2

Монографія *«Інклюзивна відбудова України: економічна, соціальна та просторово-технологічна реінтеграція»* присвячена міждисциплінарному аналізу викликів та стратегій повоєнного відновлення України на засадах інклюзивності, цифрової трансформації та сталого розвитку. У центрі уваги – транскордонне співробітництво, інноваційні технології, роль ІТ-сфери, цифрові рішення для громад та перехід до циркулярної економіки. Авторський колектив обґрунтовує, що відбудова має ґрунтуватися не на відтворенні довоєнних структур, а на створенні нової моделі – відкритої, технологічної, соціально згуртованої. Видання адресоване науковцям, управлінцям, політикам, представникам громадського сектору та всім, хто бере участь у формуванні стратегії відновлення України.

Видання призначене для науковців, представників різних академічних дисциплін, докторантів, аспірантів, студентів й усіх зацікавлених у глибокому розумінні стратегічних шляхів відновлення економіки, соціальної реінтеграції, психологічної підтримки та екологічного сталого розвитку.

Тексти представлено в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за зміст та авторський стиль праць, розміщених у монографії.

УДК 332:330.34(477)

ISBN 978-617-95522-1-2

© ГО «Інститут транскордонних ініціатив»,
Лабораторія проєктів та ініціатив
ВНУ імені Лесі Українки, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЄЮ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД, СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ (Павліха Н.В.)	14
РОЗДІЛ 2. СМАРТ-ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВІДБУДОВИ (Цимбалюк І. О.)	31
2.1. Цифрова економіка як чинник регіонального зростання.....	31
2.2. Смарт-інфраструктура: цифрові хаби, коворкінги, інкубатори.....	36
2.3. Роль IT-сектору та технологічного підприємництва.....	41
2.4. Інклюзивність цифрової економіки: залучення жінок, молоді, ветеранів.....	47
2.5. Пропозиції щодо стимулювання смарт-розвитку	52
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК І ВІДБУДОВА ПІСЛЯ КОНФЛІКТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ (Антонюк Д. А., Антонюк К. І., Жуков В. В.).....	59
РОЗДІЛ 4. РОЛЬ IT-СФЕРИ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ (Корнелюк О. А.)	77
РОЗДІЛ 5. СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ, ІНСТИТУЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД (Науменко Н.С.).....	94
РОЗДІЛ 6. КВАНТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ: НЕВІДЄМНА СКЛАДОВА МАЙБУТНЬОЇ ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (Олійник Д.І., Кошкарів С.А., Ніжний Д.А.).....	125
РОЗДІЛ 7. ЦИРКУЛЯРНА ТА НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВА ЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ (Корнелюк О. А.)	149

РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЄЮ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД, СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Павліха Н.В.

*доктор економічних наук, професор,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Актуальність дослідження транскордонного співробітництва (ТКС) та управління міграцією зумовлена глибокими трансформаціями в Україні внаслідок повномасштабної військової агресії з боку РФ. Мільйони українців стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами, що створило безпрецедентне навантаження на соціальні, економічні та інфраструктурні системи прикордонних регіонів.

У таких умовах ТКС виступає важливим інструментом координації між Україною та країнами ЄС, сприяє адаптації мігрантів, реалізації спільних гуманітарних програм, а також розвитку спільної безпекової, соціальної та економічної політики. Прикордонні території стають не лише транзитними зонами, а й платформами для інтеграції та відновлення. Одночасно, ефективне управління міграцією є критично важливим для збереження соціальної стабільності, інтеграції переміщених осіб, забезпечення їх прав та доступу до послуг, а також для розробки дієвих політик

реінтеграції після війни. Вивчення цих процесів дозволяє створити інституційні, правові та організаційні механізми, що відповідають європейським стандартам.

Узгоджене дослідження ТКС і міграційних процесів є необхідним для формування стратегії повоєнного відновлення України, просторового планування, підтримки демографічного балансу та регіонального розвитку. Розуміння динаміки міграції та потенціалу транскордонної взаємодії дозволяє формувати більш гнучкі, адаптивні та стійкі політики в умовах невизначеності.

Таким чином, вивчення взаємозв'язку між транскордонним співробітництвом і управлінням міграцією є надзвичайно актуальним як у науковому, так і у практичному вимірі, і має суттєве значення для національної безпеки, соціальної згуртованості та євроінтеграційних прагнень України.

Руйнування інфраструктури, зниження інвестиційної активності, масова міграція, гуманітарні виклики та загрози безпеці радикально змінили контекст реалізації транскордонних проєктів. Водночас ТКС стало інструментом мобілізації міжнародної солідарності, джерелом технічної допомоги та основою майбутньої регіональної інтеграції [1; 2; 11].

З 2022 року Україна зіштовхнулась із безпрецедентними викликами. Частина прикордонних територій зазнала окупації, значна інфраструктура зруйнована, економічна діяльність пригнічена. Водночас західні прикордонні регіони (Закарпаття, Львівщина, Волинь, Буковина) стали гуманітарними хабами, центрами релокації бізнесу та притулком для внутрішньо переміщених осіб і біженців [2]. Головним викликом для прикордонних регіонів України в умовах повномасштабної війни є необхідність швидкого реагування на багатовимірні кризи – від безпекових загроз і руйнування інфраструктури до неконтрольованих потоків переміщеного населення, дестабілізації ринку праці та втрати людського капіталу. Ці виклики не лише загострили наявні соціально-економічні дисбаланси, а й актуалізували потребу у впровадженні нових підходів

до управління територіями на основі принципів транскордонної солідарності, цифрової трансформації та багаторівневої інтеграції. Отож ТКС постає як ключовий інструмент консолідації зусиль, ресурсів і стратегій для забезпечення стійкості та відновлення прикордонного простору.

ТКС в Україні набуло вираженого гуманітарного виміру та виконує функцію інституційного каналу мобілізації гуманітарних ресурсів, підтримки життєдіяльності громад, а також формування безпечного середовища для переселенців. Йдеться не лише про постачання гуманітарної допомоги, а й про розвиток сталих партнерств між українськими та європейськими громадами для реалізації довготривалих ініціатив, спрямованих на підтримку соціальної згуртованості та реінтеграції.

Дослідниця гуманітарної політики, яка спеціалізується на регіональних організаціях та кризовому управлінні, Ін Мей проаналізувала багатокomпонентний підхід Європейського Союзу (ЄС) до гуманітарної допомоги під час війни в Україні – координовані постачання, дипломатію, вирішення конфліктних ситуацій тощо. За словами Ін Мей «механізми ТКС дозволили ЄС координувати надзвичайну гуманітарну відповідь безпосередньо через місцеві партнерства у Польщі, Словаччині, Румунії та Угорщині» [12, С. 120].

Реалізація гуманітарного виміру ТКС в умовах війни в Україні передбачає розвиток таких ключових напрямів:

- *транскордонної логістики гуманітарної допомоги*, тобто швидке переміщення вантажів через пункти пропуску, оптимізація митних процедур, створення спільних логістичних хабів;
- *організацію прихистку та інтеграційних послуг для біженців* у країнах-сусідах, зокрема в Польщі, Румунії, Угорщині, Словаччині;
- *спільні проекти у сфері охорони здоров'я, освіти та психологічної підтримки*, реалізовані за фінансування європейських програм (ENI CBC, Interreg, LIFE тощо);

– *підтримку спроможності місцевого самоврядування до антикризового управління та розвитку соціальної інфраструктури в умовах воєнного часу.*

Особливої актуальності набуває *міжособистісний і культурний компонент гуманітарного виміру ТКС* – спільні заходи, освітні програми, обміни, що підтримують зв'язок між людьми, формують довіру та солідарність. У цьому сенсі ТКС в умовах війни не лише виконує роль платформи для вирішення нагальних проблем, а й виступає стратегічним інструментом гуманітарної дипломатії, через який Україна вибудовує нові формати взаємодії з країнами ЄС й посилює власну інтеграцію в гуманітарну архітектуру об'єднаної Європи.

ТКС відіграло вирішальну роль у координації гуманітарного реагування, зокрема в межах програм INTERREG та IPA, що забезпечувало підтримку транскордонних громад, які приймали тисячі переміщених осіб внаслідок російської агресії. Реалізовано транскордонні проєкти із забезпечення житлом, медичним обслуговуванням, психологічною підтримкою та логістикою для переселенців [3; 11]. Такі ініціативи змінили пріоритети ТКС, інтегрувавши управління міграцією як невід'ємну його складову.

Ефективна інфраструктурна взаємодія на кордонах України та ЄС стала наріжним каменем у забезпеченні гуманітарної й економічної безпеки під час війни. У запроваджених ініціативах, таких як Solidarity Lanes та ENI CBC, відбувається масштабна модернізація, оновлення та створення спільних коридорів обміну ресурсами і послугами.

Зокрема, 11 червня 2025 року на пункті пропуску «Краковець – Корчова» на українсько-польському кордоні встановлено мобільний сканер вантажів Rapiscan Eagle M60, придбаний за кошти Європейського Союзу в рамках ініціативи Solidarity Lanes. Загальна вартість обладнання склала близько 2,5 млн євро. Метою проєкту є прискорення перевезення гуманітарних і комерційних вантажів, зменшення заторів на кордоні та посилення безпеки митного

контролю. Передача обладнання здійснюється у межах проєкту EU4IBM-Resilience, що реалізується за підтримки Міжнародного центру розвитку міграційної політики (ICMPD) [13].

За допомогою цієї ефективної взаємодії здійснюється вплив на транскордонну логістику. Новий сканер дозволяє пришвидшити контроль та зменшити черги на кордоні, що критично важливо для своєчасної доставки гуманітарної допомоги та стабілізації ланцюгів поставок. Покращено точність контролю: використання Rapiscan Eagle M60 зменшує ризик пошкодження вантажів під час фізичного огляду. Впроваджено європейські стандарти: сумісність із ІТ-системами митниці, інтеграція з цифровими платформами та навчання операторів відповідають практикам ЄС. Таким чином, інвестиція в мобільну інфраструктуру зміцнює не лише митну безпеку, а й додає логістичну гнучкість і оперативність у відповідь на вимоги воєнного часу.

У свою чергу, ENI CBC (European Neighbourhood Instrument – Cross-Border Cooperation) – це один із ключових фінансових інструментів Європейського Союзу, спрямований на підтримку транскордонного співробітництва між державами-членами ЄС та країнами Східного партнерства, зокрема Україною. У період 2014–2020 років ця програма забезпечила інституційне та фінансове підґрунтя для розробки спільних проєктів у сферах інфраструктури, охорони здоров'я, безпеки, освіти, культурного обміну та сталого розвитку.

Після початку повномасштабної війни ENI CBC набула нового гуманітарного та стабілізаційного значення. Завдяки вже наявним партнерським мережам між прикордонними громадами, програмі вдалося оперативно перепрофілювати частину ресурсів на екстрену допомогу, у тому числі на медичне забезпечення, допомогу переселенцям, логістику та посилення спроможності громад (ENI CBC Annual Report, 2022). Успішним досвідом є приклади проєктів ENI CBC, релевантні для України [14-17]:

- Програма «Україна – Румунія 2014–2020», що передбачала фінансування модернізації прикордонної медичної інфраструктури, включаючи постачання медичного обладнання, автомобілів швидкої допомоги, а також створення телемедичних платформ між лікарнями Сучави та Чернівців.

- Програма «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» (HUSKROUA CBC), яка підтримувала розвиток спільної охорони навколишнього середовища, управління водними ресурсами та сприяння академічній мобільності молоді.

У 2021–2027 роках програму ENI CBC замінено новим інструментом Interreg NEXT, однак її базові принципи – партнерство, спільне планування, територіальна синергія – збережено. Отож транскордонна співпраця стала не лише механізмом регіонального розвитку, а й інструментом гуманітарної стабілізації, інфраструктурного відновлення та євроінтеграційної підтримки України.

Звернемо увагу, що ЄС виробив цілісну модель реагування на міграційні виклики, яка поєднує елементи гуманітарної допомоги, інституційної інтеграції, безпеки та ТКС. Важливою особливістю цього досвіду є орієнтація не лише на центральний рівень, а й на місцеву і регіональну взаємодію – через прикордонні громади, регіональні партнерства та програми Interreg і ENI CBC.

Досвід ЄС у подоланні наслідків міграційних криз (зокрема, сирійської міграції 2015 року та війни в Югославії) засвідчив важливість транскордонних форматів у стабілізації міграційних потоків. Створення центрів первинного прийому, спільні бази даних, програми інтеграції та адаптації населення реалізовувались у межах єврорегіонів та через співпрацю муніципалітетів [10].

Після кризи 2015 року ЄС значно зміцнив інституційні механізми управління міграцією, зокрема через: Європейське агентство з питань притулку (EUAА); механізм цивільного захисту ЄС; Директиву про тимчасовий захист, яка була активована вперше у 2022 році після вторгнення РФ в Україну. Ці механізми дали змогу

мільйонам переміщених осіб з України легально перебувати у країнах-членах, користуватись доступом до соціальних послуг, освіти, медицини, ринку праці.

Європейський досвід показує, що ТКС є не лише інструментом розвитку, а й ключовим елементом кризового реагування. Через такі програми, як ENI CBC, Interreg та Solidarity Lanes, ЄС мобілізував ресурси на рівні прикордонних регіонів задля: швидкої організації пунктів тимчасового розміщення; створення транскордонних логістичних коридорів; запуску спільних центрів підтримки біженців (соціальна, медична, правова допомога); обміну базами даних і координації дій на рівні місцевих органів влади.

Європейський досвід ТКС і реагування на міграційні кризи демонструє важливість: міжмуніципального партнерства; гнучких інструментів фінансування (ENI CBC, Interreg NEXT); мультиагентного підходу (держава – регіони – громади – НУО – міжнародні організації).

Україна, інтегруючись у європейський простір, має потенціал адаптувати ці моделі до власного середовища, зокрема в умовах повоєнної відбудови, внутрішньої міграції та майбутнього членства в ЄС.

В умовах повномасштабної війни, внутрішньої дестабілізації та прагнення до євроінтеграції Україна зіткнулася з необхідністю *оперативної адаптації європейських практик ТКС*. Цей процес має не лише технічний або адміністративний характер, а й стратегічне значення, як *інструмент гуманітарного реагування, посилення стійкості громад та інтеграції до єдиного європейського простору*.

Слід зазначити, що до 2022 року ТКС в Україні зосереджувалося переважно на прикордонному розвитку, інфраструктурі та культурних зв'язках. Однак динаміка воєнних подій кардинально змінила підходи: від проєктної логіки – до кризового менеджменту, мобілізації ресурсів та швидкого впровадження перевірених моделей взаємодії.

На нашу думку, основними викликами адаптації європейських практик ТКС в Україні є:

- відсутність повноцінних адміністративних механізмів для інтеграції міжнародної допомоги на рівні громад;
- обмежена кадрова спроможність органів місцевого самоврядування;
- різні рівні готовності до цифровізації управлінських процесів;
- асиметрія у доступі до європейських програм (особливо у новостворених громадах).

ЄС протягом останніх десятиліть сформував багаторівневу систему ТКС, яка поєднує інструменти регіонального розвитку, кризового реагування, управління міграцією та інтеграції громад. Ці підходи поступово знаходять застосування в Україні, зокрема через співпрацю з прикордонними громадами, міжмуніципальними партнерствами, за підтримки міжнародних донорів. Серед найбільш ефективних і застосовуваних в Україні моделей варто виокремити:

- *Модель міжмуніципального партнерства (Twinning)*, де практика міст-побратимів відіграє ключову роль, довела свою ефективність як механізм швидкої мобілізації ресурсів. Зокрема, після повномасштабного вторгнення РФ в Україну, з 2022 року мережа міст-побратимів України значно розширилася. Львів активно співпрацює з німецьким Фрайбургом, французьким Нансі та польським Жешувом у сферах логістики, релокації підприємств і гуманітарної підтримки. Мукачєво у партнерстві з містом Віллах (Австрія) організувало евакуацію родин ВПО та допомогу для шкіл, які приймають дітей з інших регіонів. Чернівці є учасником кількох спільних освітніх і культурних програм з румунськими містами Ботошані та Сучава. Громади в Україні змогли оперативно отримати гуманітарну допомогу, обмінятися досвідом і налагодити сталі форми співпраці – не лише обмін гуманітарною допомогою, а й реалізацію спільних проєктів у сферах цифровізації, охорони здоров'я, інфраструктури, освіти тощо.

- *Модель інтегрованого управління міграційними процесами* передбачає комплексний підхід до реагування на переміщення населення на місцевому рівні. На основі практик ЄС, зокрема Польщі, Словаччини та Румунії, в українських прикордонних громадах реалізуються елементи локального реагування на переміщення населення. Йдеться про створення тимчасових центрів прийому ВПО, надання соціальних, освітніх і психологічних послуг, які інтегруються у місцеву інфраструктуру.

- *Модель спільного планування транскордонного розвитку (ENI CBC, Interreg NEXT)* базується на принципах партнерства, координації та спільної відповідальності. У межах програм ENI CBC (2014–2020) та Interreg NEXT (2021–2027) впроваджується підхід «спільного проектування і реалізації», який залучає українські громади до рівноправного партнерства у розробці транскордонних стратегій. Наприклад, у програмах Польща – Україна та Румунія – Україна реалізуються ініціативи щодо відновлення медичної інфраструктури, зміцнення логістичних зв'язків і цифрової трансформації. Солотвинська громада (Закарпатська область), розташована поблизу кордону з Румунією, розгорнула тимчасовий центр прийому ВПО, створила комунальну службу з інтеграції переселенців і впровадила спрощений доступ до медичних послуг. Яворівська громада (Львівщина) реалізує спільний проєкт з польськими партнерами щодо облаштування транзитного центру для ВПО з соціальними, освітніми та психологічними компонентами.

- *Модель гуманітарної інфраструктури «Solidarity Lanes»* є ключовим компонентом комплексної підтримки України з боку ЄС у сфері логістики та безпеки кордонів. Запроваджена Єврокомісією у 2022 році, ця модель включає створення транскордонних гуманітарно-логістичних коридорів, мобільної інфраструктури контролю (мобільні сканери, електронні пропускні системи) та модернізацію пунктів пропуску. Наприклад, пункт пропуску «Краківець» (Львівщина) став пілотною зоною впровадження електронної системи перетину кордону (eЧерга), що координується

Єврокомісією. Порт Ізмаїл модернізовано за участі європейських партнерів як гуманітарний коридор для експорту українського зерна через Дунай.

- *Модель децентралізованого реагування* виступає ефективним механізмом мобілізації локальних ресурсів у період гуманітарних викликів. У країнах ЄС значну роль у реагуванні на гуманітарні кризи відіграють саме органи місцевого самоврядування. Ця практика впроваджується в Україні завдяки розвитку територіальних громад, які стають відповідальними за розміщення ВПО, організацію надання освітніх послуг, житлову політику та доступ до медицини. Децентралізація дозволяє швидше адаптувати європейські моделі до локального контексту. Для прикладу, Білоберізька громада (Івано-Франківська обл.), попри невеликі розміри, прийняла сотні переселенців, адаптувала школи, розгорнула допомогу завдяки співпраці з норвезьким фондом UWC і програмами DOBRE та U-LEAD. Ужгородська громада стала платформою для міжмуніципального партнерства з рядом словацьких міст і впровадження локальних програм інтеграції ВПО.

Адаптація європейських практик ТКС у вітчизняних реаліях є не простим відтворенням існуючих моделей, а складним процесом інституціонального навчання, міжрегіонального обміну досвідом та поетапного формування локальної управлінської спроможності. Найбільш ефективними виявляються ті підходи, що реалізуються у форматі багаторівневого партнерства, за участі органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, міжнародних донорів та регіональних інституцій країн ЄС. Успішна імплементація таких моделей передбачає не лише координацію дій у межах прикордонного простору, а й формування стійких міжрегіональних механізмів взаємодії в умовах політичної та гуманітарної нестабільності.

Ключовим викликом залишається перехід від ситуативних гуманітарних заходів до системної політики регіонального розвитку, в якій ТКС розглядається як постійний канал інтеграції, модернізації

та соціальної згуртованості. У цьому контексті важливою складовою є участь України в транскордонних ініціативах, що включають координацію дій щодо підтримки та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб, реалізацію спільних програм зайнятості, створення інтегрованих ринків праці та механізмів взаємного визнання професійних кваліфікацій на основі європейських норм і стандартів.

Реалії повномасштабної війни в Україні спричинили глибоку трансформацію підходів до управління прикордонними територіями, актуалізувавши нові виклики безпеки, мобільності населення та функціонування критичної інфраструктури. Це загостило проблеми адміністративної координації, моніторингу переміщень, організації гуманітарного забезпечення та підтримки транскордонних зв'язків. З огляду на руйнування інфраструктури, масову міграцію та необхідність швидкої реакції з боку органів влади, постала об'єктивна потреба в цифровізації транскордонного адміністрування.

Цифрова трансформація визнається одним із пріоритетних векторів політики згуртованості ЄС як фундаментальний інструмент забезпечення сталого та інклюзивного розвитку регіонів. За допомогою таких інституційних механізмів, як програми Interreg та система територіальної класифікації NUTS, забезпечується комплексний збір статистичних даних, здійснюється оцінка ефективності регіонального управління та обґрунтовується цільовий розподіл фінансових ресурсів ЄС відповідно до реальних потреб територій. Водночас впровадження цифрових інструментів (електронний документообіг, CRM-системи для обліку та обслуговування внутрішньо переміщених осіб, інтегровані платформи моніторингу логістичних потоків і гуманітарних потреб) виступають каталізатором адаптації до європейських стандартів політики згуртованості, водночас забезпечуючи як оперативність управлінських рішень, так і прозорість реалізації транскордонних проєктів; моніторингу мобільності; ефективного управління міграційними процесами, а також стратегічного планування

просторового та соціально-економічного розвитку у режимі реального часу.

Функціонування цифрових платформ у сфері ТКС сприяє не лише технічному вдосконаленню процесів, але й створює низку системних переваг, серед яких:

- оптимізація використання ресурсів за рахунок зменшення часових і фінансових витрат;
- підвищення прозорості на всіх етапах реалізації транскордонних проєктів;
- спрощення комунікації між усіма учасниками ТКС;
- залучення нових партнерів, зокрема малих громад, які раніше мали обмежений доступ до міжнародних ініціатив;
- відповідність сучасним європейським стандартам відкритості, ефективності та інклюзивності.

Водночас недостатній рівень цифрової трансформації управлінських процесів у сфері ТКС суттєво обмежує спроможність українських регіонів до оперативного прийняття рішень, синхронізації дій із європейськими партнерами та повноцінної інтеграції в цифрову інфраструктуру ЄС. Концепція «електронного єврорегіону», яка передбачає формування інтегрованих цифрових платформ спільного управління, наразі реалізується фрагментарно, без належної координації між секторальними відомствами, що зумовлює потребу в розробленні системного, інституційно узгодженого міжвідомчого підходу.

У контексті сучасних безпекових викликів, пов'язаних із війною та масовими переміщеннями населення, інтегровані цифрові системи набувають ключового значення для забезпечення ефективного транскордонного адміністрування та управління кризовими процесами. Зокрема, критично важливими інструментами є: CRM-системи для обліку, супроводу та інтеграції біженців; міжмуніципальні електронні платформи документообігу, що забезпечують оперативну координацію дій органів влади по обидва боки кордону; а також системи геопросторового моніторингу, які у

реальному часі фіксують переміщення населення, гуманітарні потреби, стан соціальної інфраструктури, рівень навантаження на місцеві громади та надають дані для прийняття управлінських рішень [5, с. 59].

Європейський досвід демонструє, що успішна реалізація цифрових інструментів у сфері ТКС ґрунтується на створенні спільних технологічних хабів, які інтегрують національні демографічні реєстри, муніципальні CRM-системи, платформи логістичного управління та загальноєвропейські інформаційно-аналітичні системи. У транскордонних регіонах Польщі, Німеччини, Чехії та Італії такі цифрові інтерфейси функціонують як операційні центри прикордонної мобільності, екологічного моніторингу та координації міграційної політики, забезпечуючи ефективну комунікацію між усіма рівнями управління. Для України, в умовах повоєнного відновлення та стратегічного курсу на євроінтеграцію, цифровізація транскордонного адміністрування має стати пріоритетом як на законодавчому, так і на інституційному рівні.

У повоєнний період питання демографічної відновлюваності стане стратегічним пріоритетом для регіонального розвитку прикордонних територій України. З огляду на масштабні процеси внутрішньої та зовнішньої міграції, що охопили мільйони громадян, формування умов для їхнього повернення, соціальної реінтеграції та включення в економічну активність вимагатиме не лише внутрішніх адміністративних зусиль, а й транскордонної координації з сусідніми державами.

У цьому контексті ТКС постає як ключовий інструмент синхронізації міграційної політики, забезпечення мобільності, розбудови інфраструктури прийому та реінтеграції, а також реалізації спільних заходів у сфері зайнятості, освіти та охорони здоров'я. Враховуючи позитивний досвід країн ЄС у сфері інтегрованого управління міграційними потоками, в громадах України доцільно адаптувати моделі, які передбачають створення транскордонних сервісних платформ, які поєднують реєстрацію переміщених осіб,

облік потреб і послуг, доступ до навчальних та професійних програм, а також психологічну підтримку.

На нашу думку, у повоєнний період відновлення сталого розвитку прикордонних територій України буде неможливим без цілеспрямованої демографічної політики, інтегрованої в простір ТКС. Масова внутрішня та зовнішня міграція, спричинена бойовими діями, призвела до депопуляції стратегічно важливих регіонів, що несе довгострокові ризики для економічної, соціальної та інфраструктурної відбудови. ТКС має потенціал стати ключовим інструментом координації зусиль із повернення, реінтеграції та стабілізації населення, діючи одночасно на рівні громад, регіонів і міжнародних партнерств. Насамперед йдеться про *інституційний супровід процесу повернення біженців* через формування транскордонних партнерств між муніципалітетами країн перебування і місцями походження населення. Такі платформи «походження – перебування» можуть виконувати функції супроводу повернення, надання базових послуг, верифікації документів та психологічної адаптації.

Реінтеграція внутрішньо переміщених осіб повинна розглядатися як стратегічний пріоритет соціально-економічного відновлення прикордонних територій України, що потребує комплексної підтримки як на національному, так і на транскордонному рівнях. Одним із ефективних інструментів цієї політики виступає залучення ресурсів ЄС та міжнародних донорських структур до реалізації програм зайнятості, професійної підготовки, менторства та підтримки підприємницьких ініціатив у прикордонних громадах, які зазнали найбільших людських втрат та руйнувань інфраструктури.

Особливого значення набуває механізм спільного фінансування між українськими та європейськими муніципалітетами, який дозволяє узгоджувати потреби обох сторін, посилювати ефект синергії й забезпечувати ефективне використання обмежених ресурсів. *Транскордонні партнерства* створюють основу для інклюзивного

ринку праці, здатного швидко адаптуватися до демографічних змін, інтегрувати у виробничу сферу осіб з різними професійними кваліфікаціями, досвідом евакуації та переміщення.

Крім того, практика спільного управління фондами (Interreg, NDICI, ENI CBC) відкриває нові можливості для формування адаптивних механізмів підтримки соціальної мобільності, розвитку жіночого підприємництва, підтримки вразливих категорій населення (ветеранів, осіб з інвалідністю) та створення умов для довгострокового демографічного вирівнювання у прикордонному поясі. У такий спосіб ТКС трансформується в механізм стійкої реінтеграції, економічної реанімації та соціальної згуртованості.

Формування умов для повернення населення (житло, інфраструктура, доступ до медицини та освіти) можливе за допомогою *транскордонного планування* з урахуванням міграційного потенціалу сусідніх регіонів ЄС. Особливого значення в цьому процесі набуває розробка *узгоджених транскордонних стратегій повернення населення у форматі «пілотних регіонів»*. Такі зони дозволяють апробувати нові управлінські підходи, правові процедури та моделі співпраці в контрольованих умовах, із залученням технічної допомоги міжнародних організацій, фінансування з фондів ЄС (Interreg, NDICI, ERDF) та інституційної підтримки з боку єврорегіональних структур.

Крім того, ТКС може ефективно виконувати *функцію інституційного посередництва* між громадами України та європейськими міграційними структурами. Це стосується, зокрема, питань: взаємного визнання соціальних статусів (переміщені особи, біженці, тимчасовий захист); обліку періоду перебування за кордоном з метою включення до систем соціального страхування та пенсій; відстеження міграційних траєкторій для формування обґрунтованої політики інтеграції.

Таким чином, ТКС у повоєнний період слід розглядати не як допоміжний елемент, а як системну складову багаторівневої демографічної політики, яка поєднує зовнішній вимір управління

міграцією з внутрішніми завданнями регіонального розвитку, соціального згуртування та стабільності в регіонах України.

Список використаних джерел

1. Головчанська В. І. Європейський досвід транскордонного співробітництва: перспективи імплементації в Україні / В. І. Головчанська // Регіональна економіка. – 2024. – № 4. – С. 141–144.
2. Гурчумелія У. І. Роль міжнародних програм та проєктів у посиленні спроможності розвитку міжтериторіального співробітництва / У. І. Гурчумелія // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2024. – № 6. – С. 111–114.
3. Васьків С. Ф. Державна політика розвитку транскордонного співробітництва України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук / С. Ф. Васьків. – Львів, 2025. – 23 с.
4. Ігнацевич С. П. Стан і перспективи розвитку науково-технічної діяльності у сфері транскордонного співробітництва / С. П. Ігнацевич // Наука, технології, інновації. – 2023. – № 3. – С. 22–26.
5. Павліха Н. В. Розвиток та регулювання ринку праці прикордонного регіону : монографія / Н. В. Павліха, І. О. Цимбалюк, О. В. Уніга. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 220 с.
6. Павліха Н. В. Активізація транскордонного співробітництва міських поселень / Н. В. Павліха, О. А. Корнелюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2019. – 212 с.
7. Павліха Н. В. Стратегічне євро регіональне співробітництво: основа для активізації зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності в Україні / Н. В. Павліха, О. З. Зелінська, І. О. Цимбалюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 432 с.
8. Павліха Н. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком міста в умовах європейської інтеграції та реалізації реформи децентралізації / Н. В. Павліха, М. В. Войчук // Регіональна економіка. – 2018. – № 3. – С. 29–36.
9. Цимбалюк І. О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій / І. О. Цимбалюк, Н. В. Павліха, О. А. Корнелюк // Економіка та суспільство. – 2023. – № 55.
10. Олдак Л. Я. Євро регіон як форма розвитку транскордонного співробітництва: історія та особливості / Л. Я. Олдак // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2024. – № 3. – С. 1–10.
11. Юрків А. М. Розвиток транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції України / А. М. Юрків // BusinessInform. – 2024. – № 3. – С. 57–62.
12. Ying M. Humanitarian Practices of Regional Organizations in the Russia Ukraine War: Taking the European Union as an Example / M. Ying // Journal of Education, Humanities and Social Sciences. – 2024. – Vol. 28. – P. 115–125.
13. Європейський Союз. Мобільний сканер для митного контролю на пункті пропуску «Краковець»: EU профінансував сучасне обладнання для

зміцнення транскордонної логістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/mobile-scanner-installation-solidarity-lanes-2025_en

14. Romania – Ukraine ENI CBC Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ro-ua.net/en> – Назва з екрана. – Дата звернення: 16.06.2025.

15. Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine CBC Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://huskroua-cbc.eu>

16. ENI CBC Annual Overview 2022. EU Neighbours East [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/publications/eni-cbc-annual-overview-2022>

17. Delegation of the European Union to Ukraine. EU provides mobile scanner to Krakovets border crossing to enhance cargo inspection [Електронний ресурс]. – 11.06.2025. – Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/mobile-scanner-installation-solidarity-lanes-2025_en